

บทที่ 4

กามาวจรสุคติภูมิ

กามาวจรภูมิ เป็นภูมิที่เกิดอยู่ของผู้ที่ยังมีจิตเกาะเกี่ยวเพลิดเพลินยนต์ในกามคุณ 5
กามคุณ 5 คืออะไร มีพุทธพจน์ตอนหนึ่งให้คำอธิบายไว้ดังนี้

ภิกษุทั้งหลาย กามคุณมี 5 อย่างดังนี้คือ รูปทั้งหลายที่รู้ได้ด้วยตา ..... เสียงทั้งหลายที่รู้
ได้ด้วยหู ..... กลิ่นทั้งหลายที่รู้ได้ด้วยจมูก ..... รสทั้งหลายที่รู้ได้ด้วยลิ้น .....
โผฏฐัพพะทั้งหลายที่รู้ได้ด้วยกาย ซึ่งนำปรารถนา นำใคร่ นำพอใจ นำรัก ชักให้อยากได้
ชวนให้กำหนด เหล่านี้แล คือ กามคุณ 5¹

ฉะนั้น กามาวจรสุคติภูมิจึงเป็นภูมิที่มีแต่ความสุข ผู้ที่มาอยู่ในภูมินี้มักจะเสวยสุข จึง
เรียกว่า สุคติ

ภูมิที่จัดเป็นสุคติภูมิได้แก่

1. มนุษย์
2. สวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกาภูมิ
3. สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ภูมิ
4. สวรรค์ชั้นยามาภูมิ
5. สวรรค์ชั้นดุสิตาภูมิ
6. สวรรค์ชั้นนิมมานรตติภูมิ
7. สวรรค์ชั้นปรนิมมิตวสวัตติภูมิ

---

¹ม.ม. 13/398.

มนุษย์

มนุษย์ จัดเป็นภูมิหนึ่งในเจ็ดของกามาจรสุดตภูมิ ซึ่งเป็นชั้นของภูมิที่ท่องเที่ยวอยู่ในกาม ในบทนี้ ผู้วิจัยได้แยกคำวิจัยเกี่ยวกับเรื่องของมนุษย์ไว้เป็น 4 หัวข้อ อันได้แก่

1. ความหมาย
2. ประเภทของมนุษย์
3. เหตุที่ทำให้เกิดเป็นมนุษย์ และ อายุของมนุษย์

1.1 ความหมาย

คำว่า มนุษย์ หรือ มนุสสภูมิ หมายถึง ที่อาศัยของสัตว์ผู้มีใจสูง พระเทพมุนี (วิลาส ญาณวโร) ได้ขยายความ "มนุษย์เป็นผู้มีใจสูง" ไว้ว่า มนุษย์มีใจสูงส่งกล้าหาญในการประกอบกรรมต่าง ๆ ทั้งที่เป็นกุศลกรรมและอกุศลกรรม² ที่ว่ามนุษย์ประกอบกุศลกรรมก็ได้แก่ความสามารถในการรักษาศีล บำเพ็ญสมาธิ และ วิปัสสนาภาวนา เพื่อหลุดพ้นจากทุกข์ และเป็นพระอริยบุคคลได้ในกาลต่อไป ส่วนที่ว่ามนุษย์ประกอบอกุศลกรรมก็ได้แก่ ความสามารถในการทำบาป ผิดศีล เช่น ข่าสัตว์ตั้งแต่เล็ก ใหญ่ มนุษย์ด้วยตนเอง จนกระทั่งสามารถกระทำอนันตริยกรรมได้³ ซึ่งหมายถึงกรรมหนักที่สุดฝ่ายบาปกุศล ซึ่งได้ผลทันทีได้แก่ มาตุฆาต (ฆ่ามารดา) ปิตุฆาต (ฆ่าบิดา) อรหันตฆาต (ฆ่าพระอรหันต์) โลหิตุปบาท (ทำร้ายพระพุทธเจ้าจนถึงพระโลหิตห้อขึ้นไป) และสังฆเภท (ทำสงฆ์ให้แตกกัน ทำลายสงฆ์)

² พระเทพมุนี (วิลาส ญาณวโร), วรรณกรรมไทยเรื่องภูมิวิลาสินี. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, 2527), หน้า 188 - 189.

³ พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2520), หน้า 145.

ประเภทของมนุษย์

หลักฐานจากพระไตรปิฎกกล่าวถึงประเภทของมนุษย์ไว้ในบุคคลสูตร⁴ ความว่า พระเจ้าปเสนทิโกศล ได้ทูลถามพระพุทธเจ้าว่าด้วยบุคคลที่มีอยู่ในโลกนี้ว่า

ดูก่อนมหาบพิตร บุคคลที่ปรากฏอยู่ในโลกนี้มีอยู่ 4 จำพวก บุคคล 4 จำพวกเป็นไฉน?

บุคคล 4 จำพวก คือ

1. บุคคลผู้มีตมาแล้วมีตไป
  2. บุคคลผู้มีตมาแล้วว่างไป
  3. บุคคลผู้ว่างมาแล้วมีตไป
  4. บุคคลผู้ว่างมาแล้วว่างไป
1. บุคคลผู้มีตมาแล้วมีตไป

พระพุทธดำรัส อธิบาย บุคคลจำพวกที่ชื่อว่า บุคคลผู้มีตมาแล้วมีตต่อไป ความว่า ดูก่อนมหาบพิตร บุคคลบางคนในโลกนี้เกิดมาภายหลังในตระกูลอันต่ำคือ ในตระกูลจันทาล ในตระกูลช่างจักสาน ในตระกูลพราน ในตระกูลช่างรถ หรือในตระกูลเทพยากเยื้องเชิงขัดสน มีข้าวน้ำโภชนาหารน้อย มีอาชีพผิดเคื่อง เป็นตระกูลที่หาอาหารและเครื่องนุ่งห่มได้โดยยาก และเขาเป็นคนที่มีความประพฤติทราม ไม่น่าดูไม่น่าชม เป็นคนเตี้ยแคระ มีอาพาธมาก เป็นคนตาบอด เป็นง่อย เป็นคนกระจอกหรือเป็นคนเปลี้ย มักไม่ได้ข้าว น้ำ ฝ้านุ่งห่ม ขวดยาน ดอกไม้ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่อาศัย เครื่องประทีป เขายังประพฤติทุจริตด้วยกาย วาจา ใจ ครั้นแล้วตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก

⁴บุคคลสูตร, ลัง.สคาถ. 15/132.

ตู่ก่อนมหาบพิตร คนไปจากความมืดสู่ความมืดทึบ หรือไปจากความมืดมัวสู่ความมืดมัว หรือไปจากสทโลहितอันมีมลทินสู่สทโลहितอันมีมลทิน ฉันทโต ตู่ก่อนมหาบพิตร ตถาคคกกล่าวบุคคลนี้มีอุปมาขันธ์นั้น ตู่ก่อนมหาบพิตร อย่างนั้นแล บุคคลผู้ชื่อว่า เป็นผู้มีตมาแล้วคงมืดต่อไป⁵

จากพุทธดำรัสดังกล่าว ทำให้เรานึกถึงบุคคลในโลกมนุษย์ที่เราสามารถเห็นในปัจจุบันว่ามีแตกต่างกันเช่นนั้นจริง บ้างเกิดในตระกูลยากจน เป็นกรรมกร บ้างเกิดมาในครอบครัวที่เป็นโจร บ้างเกิดมาพิการทางร่างกาย ทางสมอง ฯลฯ บุคคลเหล่านี้ย่อมถือเป็นคนมีตมาแล้ว ถ้าได้ประพฤติดนในทางที่ชั่ว มีประสพการณ์ที่เลว กระทำอกุศลกรรมอยู่เรื่อย ๆ เมื่อคราวตาย ภพหน้าของเขาต้องถูกนำไปเกิดในทุคติภูมิ นี่จึงเรียกบุคคลที่มีพฤติกรรมดังกล่าวว่า เป็นผู้มีตมาแล้วมืดไป เช่น นาย ก. เกิดในครอบครัวกรรมกรก่อสร้าง มีนิสัยชอบลักขโมยตั้งแต่เด็กจนเป็นผู้ใหญ่ เขาก็ยังไม่เลิกนิสัยดังกล่าว ดังนั้น การกระทำของนาย ก. จึงจัดอยู่ในบุคคลผู้มีตมาแล้วมืดต่อไป

2. บุคคลผู้มีตมาแล้วสว่างไป

พระพุทธานุชาธิบาย บุคคลจำพวกที่ชื่อว่า บุคคลผู้มีตมาแล้วสว่างไป แก่พระเจ้าปเสนทิโกศล มีใจความว่า

ตู่ก่อนมหาบพิตร บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นคนเกิดมาภายหลังในตระกูลอันต่ำทราม คือในตระกูลจัณฑาล ในตระกูลช่างจักสาน ในตระกูลพราน ในตระกูลช่างรถ หรือในตระกูลคนกวาดขยะชัสดสน มีข้าวน้ำโภชนาหารน้อย มีความเป็นอยู่ฝืดเคือง เป็นตระกูลที่หาอาหารและเครื่องนุ่งห่มได้โดยยาก และเขาเป็นคนที่มิมีวิพรรณพกรรม ไม่น่าดูไม่น่าชม เป็นคนเตี้ยแคระ เป็นคนมีความเจ็บป่วยมาก เป็นคนตาบอด เป็นง่อย เป็นคนกระจอกหรือเป็นคนเปลี้ย มักไม่ได้ข้าว น้ำ ฝ้านุ่งห่ม ยวดยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่อาศัยและเครื่อง

⁵บุคคลสูตร, สัง.สคาถ. 15/132.

ประทีป แม้กระนั้น เขาก็ประพาสสุจริตด้วยกาย วาจา ใจ ครั้นแล้ว ตายไป ย่อมเข้าถึง
สุคติโลกสวรรค์

ดูก่อนมหาบัณฑิต คนขึ้นจากแผ่นดินสู่บัลลังก์ หรือขึ้นจากบัลลังก์สู่หลังม้า หรือขึ้นจากหลังม้าสู่
คอช้าง หรือขึ้นจากคอช้างสู่ปราสาท แม้ฉันใด ดูก่อนมหาบัณฑิต ตถาคตย่อมกล่าว บุคคลนี้มี
อุภยฉันทันนั้น ดูก่อนมหาบัณฑิต อย่างนี้แล บุคคลผู้ชื่อว่า เป็นผู้มิตมาแล้วกลับสว่างต่อไป^๑

จากพุทธดำรัสดังกล่าว โดยเปรียบเทียบกับบุคคลประเภทที่ 1 กล่าวคือคนที่เกิดมาแล้ว
อยู่ในตระกูลที่ต่ำ อยู่ในครอบครัวยากจน แต่มีความประพฤติที่ดี เป็นผู้มีศีลธรรม ตั้งตนอยู่ในทางที่
ชอบ ประกอบกุศลกรรมจนตลอดชีวิต ครั้นเมื่อตาย ภพหน้าของเขาก็นำไปเกิดในสุคติภูมิ นี้
จึงเรียกบุคคลที่มีพฤติกรรมดังกล่าวว่า เป็นผู้มิตมาแล้วสว่างไป เช่น นาย ข. เกิดในครอบครัว
ยากจน แต่มีนิสัยชอบไปวัด มีน้ำใจดี ชอบช่วยเหลือบุคคลอื่น ๆ อยู่เสมอ การกระทำของนายข
จัดอยู่ในบุคคลผู้มิตมาแล้วสว่างไป

3. บุคคลผู้สว่างมาแล้วมิตไป

พระพุทธเจ้าทรงอธิบาย บุคคลผู้สว่างมาแล้วมิตไป แก่ พระเจ้าปเทนทีโกศล มีใจ
ความว่า

ดูก่อนมหาบัณฑิต บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นคนเกิดมาภายหลังในตระกูลอันสูง คือในตระกูล
ชัตติยมหาคาล ในตระกูลพราหมณ์มหาคาล หรือในตระกูลคฤหบดีมหาคาล มั่งคั่ง มีทรัพย์
มาก มีโภคสมบัติมาก มีทองและเงินล้นเหลือ มีของใช้น่าปลื้มใจล้นเหลือ และเขาเป็นคนมี
รูปร่าง น่าดูน่าชม มีผิวพรรณงามเป็นเยี่ยม มักหาข้าว น้ำ ฝ้า ยวดยาน ดอกไม้ ของหอม

^๑ บุคคลสูตร, ลัง.สคาถ. 15/132.

เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่อาศัย และเครื่องประทีปให้สะดวก แต่เขากลับประพาศุจริตด้วย
กาย วาจา ใจ ครั้นแล้วตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก

ดูก่อนมหาบัณฑิต เขาหลงจากปราสาทลุ่มค้อข้าง หรือหลงจากค้อข้างขึ้นสู่หลังม้า หรือหลงจากหลัง
ม้าขึ้นสู่บัลลังก์ หรือหลงจากบัลลังก์สู่พื้นดิน หรือจากพื้นดินเข้าไปสู่ที่มีด แม้นินโต ดูก่อน
มหาบัณฑิต ตถาคตกล่าว บุคคลนี้ มีอุปมาเช่นนั้น ดูก่อนมหาบัณฑิต อย่างนี้แล บุคคลผู้ชื่อว่าเป็น
ผู้สว่างมาแล้วกลับมืดต่อไป⁷

จากพุทธดำรัสดังกล่าว บุคคลที่ถือได้ว่าเป็นผู้สว่างก็คือ เกิดมาในตระกูลสูง เป็นคน
ร่ำรวย มีบริวารมาก มีชีวิตที่เป็นสุขสบาย แต่กลับประพาศุจริตในทางที่ชั่ว กระทำทุจริตทางกาย
วาจา ใจ ไม่มีหิริโอตตัปปะ ความเกรงกลัวต่อบาป ไม่มีศีลธรรม ครั้นเมื่อตาย ก็ยอมถูกนำไป
เกิดในทุคติภูมิ เสวยผลกรรมที่ตนได้กระทำไว้ นี้จึงเรียกบุคคลที่มีมฤตกรรมดังกล่าวว่า เป็นผู้
สว่างมาแล้วมืดไป เช่น นาย ค. เกิดในตระกูลเศรษฐี ร่ำรวย แต่ชอบเล่นการพนัน เป็นนักเลง
หัวไม้ ชอบฆ่าสัตว์ การกระทำของนาย ค. เช่นนี้ จัดอยู่ในบุคคลผู้สว่างมาแล้วมืดไป

4. บุคคลผู้สว่างมาแล้วสว่างไป

พระพุทธเจ้าทรงอธิบาย บุคคลผู้สว่างมาแล้วสว่างไป แก่ พระเจ้าปเททโกศล มี
ใจความว่า

ดูก่อนมหาบัณฑิต บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นคนเกิดมาภายหลังในตระกูลสูง คือในตระกูล
ชัตติยมหาศาล ในตระกูลพราหมณ์มหาศาล หรือในตระกูลคฤหบดีมหาศาล เป็นคนมั่งคั่ง มี
ทรัพย์มาก มีโภคสมบัติมาก มีทองและเงินล้นเหลือ มีของใช้น่าปลื้มใจล้นเหลือ มีทรัพย์คือ

⁷ บุคคลสูตร, ลัง.สคาถ. 15/132.

ข้าวเปลือกสั้นเหลือ และเขาเป็นคนมีรูปสวย น่าดูน่าชม มีผิวพรรณงามเป็นเยี่ยม มักหาข้าว
น้ำ ฝ้า ขวดยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่อาศัย และเครื่องประทีปให้
สะดวก เขาย่อมประพฤติสุจริตด้วยกาย วาจา ใจ ครั้นแล้วตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลก
สวรรค์

ดูก่อนมหาบพิตร คนก้าวไปด้วยดีจากบัลลังก์สู่บัลลังก์ หรือก้าวไปด้วยดีจากหลังม้าสู่หลังม้า
หรือก้าวไปด้วยดีจากคอช้างสู่คอช้าง หรือก้าวไปด้วยดีจากปราสาทสู่ปราสาท แม้ฉันใด ดู
ก่อนมหาบพิตร ตถาคตย่อมกล่าว บุคคลนี้เมื่อสมัยฉันนั้น ดูก่อนมหาบพิตร อย่างนี้แล บุคคลผู้ชื่อ
ว่าเป็นผู้สว่างมาแล้วสว่างต่อไป^๑

จากพุทธดำรัสดังกล่าว บุคคลที่ถือได้ว่าเป็นผู้สว่างก็คือ เกิดมาในตระกูลสูง ฐานะ
ร่ำรวย มีความเป็นอยู่สุขสบาย ทั้งยังประพฤติดุจสุจริตทางกาย วาจา ใจ ประกอบคุณธรรม
เป็นคนดี มีศีลธรรม เป็นผู้มั่งคั่ง มีความเพียร ประกอบกรรมดี ละเว้นความชั่ว อยู่เนื่องกัน
ครั้นคราวตาย ก็ย่อมจักไปเกิดในสถานที่ดี เกิดในสุคติภูมิ เสวยความสุขที่เคยกระทำไว้ในอดีต นี้
จึงเรียกบุคคลที่มีพฤติกรรมดังกล่าวว่า เป็นผู้สว่างมาแล้วสว่างไป เช่น นาย ง. เกิดในตระกูล
เศรษฐี ฐานะร่ำรวย ชอบทำบุญแก่คนยากจน ทั้งเป็นผู้รักษาศีล ทำตนเป็นคนดีเสมอมา การ
ประพฤตินาย ง. จัดว่าเป็นบุคคลผู้สว่างมาแล้วสว่างไป

จากการแบ่งประเภทของบุคคลทั้ง 4 ประเภท ที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก ตามพุทธ
ดำรัสของพระพุทธเจ้า ข้างต้นแล้วนั้น ยังมีการแบ่งประเภทของมนุษย์โดยใช้ที่อยู่ของมนุษย์ เป็น

^๑ บุคคลสุตร, ลัง.สคาถ. 15/132.

เกณฑ์ในการแบ่งอีกด้วย ซึ่งปรากฏอยู่ในปรมัตถโชติกะ⁹ ได้กล่าวถึงที่อยู่อาศัยของมนุษย์ที่อยู่บนพื้นดิน มีอยู่ทั้ง 4 ทิศของภูเขาลีเนรุ ซึ่งเรียกชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า "ทวิป" มีอยู่ 4 ทวิป ได้แก่

1. ปุพพเทททวิป
2. อปรโคยานทวิป
3. ชมพูทวิป
4. อุตตรกुरुทวิป

มนุษย์ในแต่ละทวิป จะมีอายุไม่เท่ากัน ทั้งขึ้นอยู่กับความประเพณีทางด้านศีลธรรม และการมีกิเลสเล็กน้อยไม่เท่ากัน จึงทำให้มนุษย์มีอายุไม่เท่ากัน กล่าวคือ มนุษย์ในปุพพเทททวิป จะมีอายุ 700 ปีเสมอ มนุษย์ในอปรโคยานทวิป มีอายุ 500 ปีเสมอ มนุษย์ในอุตตรกुरुทวิปมีอายุ 1,000 ปีเสมอ ส่วนมนุษย์ในชมพูทวิปจะมีอายุไม่แน่นอน ทั้งขึ้นอยู่กับมนุษย์ใดมีกาย วาจา ใจ ประกอบศีลธรรม ก็จะมีอายุยืนถึงหนึ่งอสงไขยปี แต่มนุษย์ใดมีกาย วาจา ใจ ไม่ประกอบด้วยศีลธรรม ก็จะมีอายุน้อยถอยลงมาจนกระทั่งถึง 10 ปี

ด้วยเหตุนี้ ในปรมัตถโชติกะ มักจะกล่าวเน้นถึงมนุษย์ที่อยู่ในชมพูทวิปเท่านั้น ว่ามีลักษณะต่าง ๆ 5 ประการ ดังนี้¹⁰

1. มโน อุตฺสนฺนํ เอเตสนฺติ = มนุสฺสา
- สัตว์ทั้งหลายที่ชื่อว่ามนุษย์ เพราะมีใจรุ่งเรืองและกล้าแข็ง ที่ว่ามีจิตใจกล้าแข็งนั้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁹ พระลัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ, ปรมัตถโชติกะ มหาอภิธัมมัตถสังคหฎีกา. ปริจเฉพที่ 5 เล่ม 1, (พระนคร : โรงพิมพ์คณะช่าง จำกัด, 2504), หน้า 121.

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, ปริจเฉพที่ 5 เล่ม 1, หน้า 110 - 118.

เป็นทั้งฝ่ายข้างดีและฝ่ายไม่ดี จิตใจฝ่ายข้างดี สามารถทำให้สำเร็จเป็นพระพุทธเจ้า ปัจเจก
 พุทธเจ้า อัครสาวก มหาสาวก ปกตีสาวก พระเจ้าจักรพรรดิ ได้เป็นต้น จิตใจฝ่ายข้างไม่ดี คือ
 คนที่สามารถกระทำ อนันตริยกรรม เช่น ฆ่าบิดามารดา พระอรหันต์ ทำให้โลหิตูปปาท และสังฆเภท

2. การณาการณ มนติ ชานานิติ = มนุสฺโส

ชื่อว่า มนุษย์ เพราะมีความเข้าใจในสิ่งเป็นเหตุอันสมควรและไม่สมควร กล่าวคือ
 มนุษย์มีความสามารถในการแยกแยะเหตุที่เป็นรูปและเหตุที่เป็นนาม เหตุที่เป็นรูปได้แก่ รูปร่าง
 ของสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต รู้ว่าสิ่งใดเป็นคน สัตว์ ไต๊ะ แก้อี้ ฯลฯ เหตุที่เป็นนามได้แก่ ความ
 รู้สึกที่กิดขึ้นภายในสัตว์ทั้งหลายในชาติปัจจุบัน และชาติอดีต แต่ละคนจะรู้มากน้อยไม่เท่ากัน
 ความรู้ความเข้าใจในเหตุทั้งสองนี้จะเป็นไปโดยธรรมชาติที่ไม่มีสิ่งใด ๆ มาบังคับ อุปมาเหมือน
 ขณะที่เราเดินไปตามทาง ได้พบเห็นต้นมะม่วง ต้นทุเรียน ก็ทราบว่ ต้นมะม่วงนี้มาจากเมล็ดมะม่วง
 ไม่ใช่มาจากเมล็ดทุเรียน ดังนี้ เป็นต้น

3. อุตถานตฺต มนติ ชานาตฺติ = มนุสฺโส

ชื่อว่า มนุษย์ เพราะเข้าใจในสิ่งที่มีประโยชน์และไม่มีประโยชน์ การรู้ว่าสิ่งใดมี
 ประโยชน์และไม่มีประโยชน์ ก็โดยดูจากสิ่งที่ปรากฏขึ้น ถ้ามนุษย์กระทำ พุด คิด ดี ก็ได้ผลดีมี
 ประโยชน์ แต่หากกระทำ พุด คิด ไม่ดี ก็ได้ผลไม่ดี ไม่มีประโยชน์ ประโยชน์ดังกล่าวจึงแบ่ง 2
 อย่าง คือ

ก. โลกียประโยชน์ ได้แก่ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข หรือ มนุษย์สมบัติ เทวสมบัติ
 พรหมสมบัติ

ข. โลกุตตรประโยชน์ ได้แก่ กุศลและความรู้ในธรรม หรือ เป็นอริยะ และลัปบุรุษ
 ตั้งแต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าลงมา

ดังนั้น ประโยชน์ต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้ คนจะมีความรู้ความเข้าใจตามสมควร โดยความ
 เป็นธรรมชาติ แล้วแต่ ศรัทธา วิริยะ ปัญญา บารมี และ การคบหาสมาคม

4. กุสลากุศล มนต์ ชานาตีติ = มนุสโส

ชื่อว่า มนุษย์ เพราะเข้าใจสิ่งที่เป็นกุศลและอกุศล สิ่งที่เป็นกุศล หมายถึง การทำ การพูด การคิด ที่เกี่ยวเนื่องด้วยทาน ศีล ภาวนา มี 2 อย่างคือ โลกียกุศล และ โลกุตตรกุศล โลกียกุศล ได้แก่ การบริจาคทาน รักษาศีล เจริญสมถภาวนา และ วิปัสสนาภาวนา โลกุตตรกุศล ได้แก่ อริยมรรคทั้ง 4 ที่เกิดขึ้นจากการเจริญวิปัสสนา และสามารถประหารกิเลสได้เด็ดขาด นั่นคือ การเป็นพระ โสดาบัน พระสัทธาคามิ พระอนาคามิ และพระอรหันต์ ส่วนสิ่งที่เป็นอกุศล หมายถึง การทำ การพูด การคิดที่เกี่ยวเนื่องด้วยทุจริต 10 หรืออกุศลกรรมบถ 10 ประการ หรือการกระทำที่ประกอบด้วย โลภะ โทสะ โมหะ เป็นต้น

ทั้งนี้ มนุษย์จะมีความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่เป็นกุศลและอกุศลต่างกัน จะขึ้นอยู่กับลัทธิที่นับถือ ศรัทธา วิริยะ ปัญญา บารมี และ การคบหาสมาคม หากบุคคลใดนับถือพระพุทธศาสนา และมีความสนใจในธรรมะ มีศรัทธา วิริยะ ปัญญา บารมี และ การคบหาสมาคมดี ย่อมเข้าใจในสิ่งที่เป็นกุศลและอกุศลได้มาก ส่วนคนที่นับถือลัทธิอื่น ๆ ย่อมเข้าใจในสิ่งที่เป็นกุศลและอกุศลน้อย

5. มนุโน อปฺจุจาทิ = มนุสฺสา

คนทั้งหลายชื่อว่า มนุษย์ เพราะเป็นลูกของพระเจ้ามนุ พระเจ้ามนุหรืออีกนามหนึ่งว่า พระเจ้ามหาหัมมตะ เป็นพระราชผู้ปกครองประเทศ เป็นผู้ออกกฎระเบียบข้อบังคับในทางที่เป็นธรรม เพื่อให้ประชาชนทั้งหลายได้ประพฤติปฏิบัติตามกฎข้อบังคับนั้น ๆ โดยถูกต้อง การกระทำดังกล่าวเปรียบเหมือนบุตรที่ดีทั้งหลายได้ประพฤติตนตามโอวาทของบิดา ฉะนั้น คนทั้งหลายที่ชื่อว่า มนุสสะ หรือ มนุษย์ นี้ก็เพราะเป็นลูกของพระเจ้ามนุ

1.3 เหตุที่ทำให้ไปเกิดเป็นมนุษย์ และอายุของมนุษย์

การกล่าวถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดเป็นมนุษย์ มีปรากฏหลักฐานในพระสูตรบางสูตร และในอนุฎีกา ได้กล่าวไว้ดังนี้

ในสังคีตสูตร¹¹ แสดงหนทางที่ทำให้มาเกิดเป็นมนุษย์ว่า ขึ้นอยู่กับเหตุที่เป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญคือ คุณธรรม นัยหนึ่งเรียกว่า มนุษยธรรม ซึ่งหมายถึงธรรมของมนุษย์ หรือธรรมที่ทำให้เป็นมนุษย์ ได้แก่ เบญจศีล หรือปัญจสิกขาบท ดังนี้

1. เจตนา เป็นเครื่องเว้นจากการฆ่าสัตว์
2. เจตนา เป็นเครื่องเว้นจากการลักทรัพย์
3. เจตนา เป็นเครื่องเว้นจากการประพฤตินิเอดในกาม
4. เจตนา เป็นเครื่องเว้นจากการพูดเท็จ
5. เจตนา เป็นเครื่องเว้นจากการดื่มน้ำเมา สุราเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท

คุณธรรมดังกล่าว เป็นพื้นฐานเบื้องต้นของผู้ที่ต้องการจะเกิดเป็นมนุษย์ในชาติต่อ ๆ ไป ทั้งนี้ การจะเป็นมนุษย์ชั้นสูงหรือมนุษย์ชั้นต่ำ ขึ้นอยู่กับการประพฤติปฏิบัติของมนุษย์ผู้นั้นเอง ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในตอนต้น

ในอนุฎีกา หรือ โณภูมิวิลาสินี¹² ได้กล่าวถึงเหตุที่ทำให้เกิดเป็นมนุษย์ โดยอธิบายจากมรณาลันนวิถิจิต ซึ่งหมายถึงภาพที่ปรากฏขึ้นทาง มโนทวาร-ทางใจ ของคนที่ใกล้จะตาย จิตของผู้ตายจะยึดหน่วงไว้เป็นอารมณ์ เมื่อดับจิต อารมณ์ที่ยึดไว้ก็จะนำพาให้ไปเกิดในขณะที่จิตผูกพัน

ดังนั้น กรณี มรณาลันนวิถิจิตที่ใกล้จะตายของมนุษย์ จึงเป็นคตินิมิตารมณ์ที่บ่งบอกถึงคติแห่งโลกมนุษย์ที่ตนจะกลับมาเกิดอีก ได้แก่

1. ปรากฏในมโนทวารให้เห็นเป็นก้อนเนื้อเล็ก ๆ อยู่ในครรภ์มารดา

¹¹ สังคีตสูตร, ที.ปา. 11/346.

¹² พระเทพมุนี (วิลาศ ญาณโร), วรรณกรรมไทยเรื่องภูมิวิลาสินี, หน้า 237 - 238.

2. เห็นครรภ์แห่งมารดาในอนาคต ซึ่งจักไปเกิดเป็นบุตรเขา
3. บางทีก็ให้เห็นเป็นบ้านเป็นเรือน หรือสถานที่แห่งหนึ่งแห่งใดในมนุษย์โลก
4. บางทีก็ให้เห็นเป็นมนุษย์หญิงชายทั้งหลาย มีรูปร่างลักษณะเป็นมนุษย์ธรรมดาเช่นที่ตนเคยเห็น

สรุปความจากที่มาทั้งสองแห่งก็คือ ผู้ที่ต้องการเกิดเป็นมนุษย์ ก็พึงมีศีล 5 และจะเกิดเป็นมนุษย์ได้ก็โดยอาศัยมรณาลันนวิถิจิตที่เป็นปางบอกเหตุที่จะทำให้เกิดเป็นมนุษย์ในอนาคต

อย่างไรก็ตาม การเกิดเป็นมนุษย์ได้นั้น มิใช่เป็นเรื่องที่คิดกันได้ง่าย ๆ มีพระพุทธรูปที่พระพุทธรเจ้าทรงอุปมาถึงสัตว์ผู้มาเกิดเป็นมนุษย์มีจำนวนน้อย ความว่าดังนี้

พระพุทธรเจ้าทรงซ่อนฝุ่นเล็กน้อยไว้ในปลายพระนขา แล้วตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสถามว่า ตุก่อนภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ฝุ่นเล็กน้อยที่เราซ่อนไว้ในปลายเล็บกับแผ่นดินใหญ่ ไหนจะมากกว่ากัน ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แผ่นดินใหญ่นั้นแล มากกว่า ฝุ่นเล็กน้อยที่พระพุทธรเจ้าทรงซ่อนไว้ในปลายพระนขามีประมาณน้อย เมื่อเทียบกับแผ่นดินใหญ่ ฝุ่นเล็กน้อยที่พระพุทธรเจ้าทรงซ่อนไว้ในปลายพระนขา ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว¹³

พระพุทธรเจ้าตรัสต่อไปว่า

ตุก่อนภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จุติในพวกมนุษย์ แล้วกลับมาเกิดในพวกมนุษย์มีน้อย โดยที่แท้สัตว์ที่จุติจากมนุษย์ไปแล้ว กลับไปเกิดในนรก ในกำเนิดเดรัจฉาน ในปัตติวิสัย มีมากกว่า ฯลฯ¹⁴

¹³ อัญญตรสูตร, ส.มหา. 19/1131.

¹⁴ มนุสส์จุตินิรยสูตร, มนุสส์จุติตริจจนสูตร, มนุสส์จุติปัตติวิสัยสูตร, ส.มหา. 19/1172

พระพุทธรูปข้างต้น ทำให้เรามองเห็นความยากลำบากในการเกิดเป็นมนุษย์ว่า เป็นเพียงส่วนเสี้ยวเดียว ทั้งอายุของมนุษย์ก็น้อยนักหนา ดังข้อความที่พระพุทธรูปเจ้าทรงดัดเตือนว่า

ชีวิตนั้นน้อยนัก มนุษย์ย่อมตายภายใน 100 ปี หากว่ามนุษย์ใดเป็นอยู่กินไปบ้าง มนุษย์ผู้นั้นย่อมตายเพราะโรคชราโดยแท้แล อายุของพวกมนุษย์น้อย บุรุษผู้ใคร่ความดีพึงดูหมิ่นอายุที่น้อยนี้ พึงรีบประพฤติธรรมให้เหมือนคนถูกไฟไหม้คือระยะนั้น เพราะความตายจะไม่มาถึงย่อมไม่มี วันคืนย่อมล่วงเลยไป ชีวิตก็ใกล้ความตาย อายุของสัตว์ทั้งหลายย่อมสิ้นไป เหมือนน้ำในแม่น้ำน้อยย่อมสิ้นไปฉะนั้น¹⁵

ฉะนั้น คำตรัสของพระพุทธรูปเจ้าข้างต้น จึงเป็นอุปมาคำเตือนที่ดี เพื่อมิให้มนุษย์ประมาทในชีวิต ประมาทในความตาย เมื่อมีชีวิตอยู่ จงรีบประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่เป็นกุศล เพื่อจักได้เกิดเป็นมนุษย์ในชาติต่อไป และได้เจริญมรรคมงคล 8 กระทั่งหลุดพ้นจากทุกข์โดยสิ้นเชิง

2. สวรรค์

เรื่องเกี่ยวกับสวรรค์ที่มีกล่าวในพระไตรปิฎก และคัมภีร์ชั้นรองนั้น มักจะกล่าวไว้รวมกับนรก ดังที่ได้แสดงเหตุผลไว้แล้วในเรื่องของนรก นอกจากนี้ การกล่าวควบคู่กันไป น่าจะมีวัตถุประสงค์เพื่อชี้ให้เห็นความแตกต่างของภาวะทั้งสองที่มีความขัดแย้งกันอย่างชัดเจน กล่าวโดยง่ายคือ หากกระทำความดีก็ได้ไปสวรรค์ หากกระทำไม่ดีก็ได้ไปนรก ฉะนั้น การจะส่งผลให้คนไปเกิดในสุคติหรือทุคติหลังจากตายแล้ว ก็ขึ้นกับการกระทำกรรมที่เป็นกุศลและอกุศลของบุคคลนั้น ๆ นั้นเอง เพื่อความชัดเจนในกรณีศึกษาวิเคราะห์เรื่องสวรรค์ ผู้วิจัยจึงได้แยกออกเป็นข้อ ๆ ดังนี้

2.1 สวรรค์คืออะไร

¹⁵ ชู.มหา. คุหิจูจกสุตตนิเทศ, 29/39.

- 2.2 ประเภทของสวรรค์
- 2.3 อายุของเทวดา
- 2.4 สาเหตุที่นำไปสู่สวรรค์
- 2.5 วิเคราะห์สวรรค์ในพระสูตร

2.1 สวรรค์คืออะไร

สวรรค์ เป็นชื่อของสุคติภูมิหนึ่งในกามาวจรสุคติภูมิทั้ง 7 ซึ่งแบ่งเป็น มนุษย์ 1 และสวรรค์ 6 ชั้นได้แก่ จาตุมหาราชิกา ดาวดึงส์ ยามา ดุสิต นิมมานรดี และปรนิมมิตวสวัตตี

สวรรค์ ในบาลีใช้คำว่า "สคฺค" หมายถึง ภูมิหรือชั้นที่มีอารมณฺ์ดีหรือเลิศด้วยอารมณฺ์¹⁶ เพราะผู้ที่อยู่ในภพนี้ จะเพลิดเพลินด้วยกามคุณ จึงมีความสุขสบาย ผู้ที่อยู่ในสวรรค์นี้ เราเรียกว่า "เทวดา" ให้เข้าใจว่า หมายถึงการกล่าวในเรื่องของสวรรค์เช่นเดียวกัน เทวดา คือ หมู่เทพชาวสวรรค์ เป็นคำรวมเรียกชาวสวรรค์ทั้งหลายทั้งเพศชายและเพศหญิง¹⁷ ถ้าแบ่งเฉพาะลงไป เทวดาผู้ชายเราเรียกว่า "เทพบุตร" ส่วนเทวดาผู้หญิงเรียกว่า "เทพธิดา" แต่โดยส่วนมากที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกก็มักกล่าวรวมกันไปว่า "เทวดา" ซึ่งในอนุฎีกาได้อธิบายไว้ว่า

. . . ชื่อว่าเทวะเพราะเล่นด้วยกามคุณ 5 หรือฤทธิ์วิเศษนานาชนิด เล่นด้วยอาณาภาพของ

¹⁶พร รัตนสุวรรณ, พุทธวิทยา เล่ม 2, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดคิวดพร, 2499), หน้า 153.

¹⁷พระราชวรมณี, (ประยุทธ์ ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์การพิมพ์, 2527), หน้า 101.

ตน มีความรุ่งเรืองสว่างไสว ดำเนินไปในอากาศ เป็นผู้ที่มีมนุษย์ยึดถือเอาว่าเป็นที่พึ่ง ควรแก่การสรรเสริญ ชื่อว่า เทวะ เพราะผลิตเพลีนเล่นด้วยกามคุณ เป็นผู้รุ่งเรืองด้วยอำนาจแห่งบุญที่กระทำไว้ จะไปในที่ไหนก็ดงามมีความโดดเด่น จะปรารถนาสิ่งใดก็สมดังปรารถนาทุกประการ . . . .¹⁸

คำบรรยายของเทวดาบนสวรรค์ข้างต้นนั้น แสดงให้เห็นถึงสิ่งที่น่ายินดี พอใจ ความสุขสบาย ที่ต่างไปจากสภาพของนรกที่ได้กล่าวไว้ในบทก่อน

นอกจากนี้ เทวดาที่เราพูดถึงกันโดยทั่ว ๆ ไป ยังถูกจัดแบ่งประเภทออกเป็น 3 ประเภท ปรากฏในปรมัตถโชติกะ ดังนี้คือ

1. สมมติเทวดา ได้แก่ พระมหากษัตริย์และพระราชินี พร้อมด้วยพระโอรสพระธิดา
2. อุปัตติเทวดา ได้แก่ เทวดาและพรหมทั้งหมด
3. วิสุทธิตะวดา ได้แก่ พระอรหันต์ทั้งหมด

ฉะนั้น เทวะหรือเทวดา ที่เราหมายถึงผู้ที่อยู่ในสวรรค์ก็คือ อุปัตติเทวดา นั่นเอง สำหรับที่อยู่ของเทวดาเรียกว่า วิมาน เทวดาตนใดจะอยู่วิมานใดก็ขึ้นกับกุศลกรรมที่เคยกระทำไว้ในอดีตชาติ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹⁸ ศิลปากร, กรม, จักกวาฬีปนิของพระสิริมังคลาจารย์, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดเซ็นทรัลเอ็กเพรสศึกษาการพิมพ์, 2523), หน้า 131 - 132.

2.2 ประเภทของสวรรค์

ตามหลักฐานในพระไตรปิฎก ได้แบ่งประเภทของกามาวจรสวรรค์ไว้ 6 ชั้นคือ

1. จาตุมหาราชิกาภูมิ
2. ดาวดึงส์ภูมิ
3. ยามาภูมิ
4. ดุสิตาภูมิ
5. นิมมานรติภูมิ
6. พรนิมิตตวสวัตติภูมิ

1. จาตุมหาราชิกาภูมิ

เป็นสวรรค์ชั้นแรกอันเป็นที่อยู่ของเทวดาทั้งหลาย มีท้าวมหาราช 4 พระองค์ปกครอง โดยมีหน้าที่ปฏิบัติรับใช้ท้าวมหาราชทั้ง 4 ซึ่งในปรมัตถโชติกะ มหาอภิธรรมัตถสังคหฎีกา¹⁹ กล่าวบรรยายถึงที่อยู่ของเทวดา 4 องค์ไว้ดังนี้ คือ

1. ท้าวธตวรรษะ อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงของภูเขาลีเนรุ เป็นผู้ครองคันธัพพเทวดาทั้งหมด
2. ท้าววิรูปหะ อยู่ทางทิศใต้ของภูเขาลีเนรุ เป็นผู้ครองกุมภคเทวดาทั้งหมด
3. ท้าววิรูปักษะ อยู่ทางทิศตะวันตกของภูเขาลีเนรุ เป็นผู้ครองภาคเทวดาทั้งหมด
4. ท้าวกเวระ หรือท้าวเวสสุวัณ อยู่ทางทิศเหนือของภูเขาลีเนรุ เป็นผู้ครองยักษ์เทวดาทั้งหมด

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹⁹พระลัทธัมมโชติกะ ฐัมมาจริยะ, ปรมัตถโชติกะ มหาอภิธรรมัตถสังคหฎีกา. ปริจเฉทที่ 5 เล่ม 1, (พระนคร : โรงพิมพ์ไผ่ศาลวิทยา จำกัด, 2509), หน้า 2 - 5.

เทวดาทั้งหลายที่อยู่ในชั้นจาตุมหาราชิกาภูมิ มีอยู่ 3 จำพวกคือ

1. ภูมิภูฏเทวดา เทวดาที่อยู่บนพื้นแผ่นดิน ตามสถานที่ต่าง ๆ เช่น ภูเขา แม่น้ำ มหาสมุทร ใต้ดิน บ้าน เจดีย์ ศาลา และซุ้มประตู เป็นต้น
2. รุกข์ภูฏเทวดา เทวดาที่อยู่บนต้นไม้ มี 2 จำพวกคือ พวกหนึ่งมีวิมานอยู่บนต้นไม้ อีกจำพวกหนึ่งอยู่บนต้นไม้แต่ไม่มีวิมาน
3. อากาสภูฏเทวดา เทวดาที่อยู่ในอากาศ พวกนี้จะมีวิมานที่อยู่ของตนเอง โดยเฉพาะ

2. ดาวดึงส์ภูมิ

เจ้าสวรรค์ชั้นที่ 2 ที่เรียกว่า ไตรตรังษี หรือ ดาวดึงส์ ในปรหมัตถโชติกะได้อธิบายความหมายไว้เป็น 2 นัยดังนี้

1. ภูมิอันเป็นที่เกิดของบุคคลมีจำนวน 33 คน เหตุนี้จึงได้ชื่อว่า เตตติส
2. พื้นแผ่นดินปรากฏขึ้นในโลกเป็นครั้งแรก ก่อนพื้นแผ่นดินอื่น ๆ ฉะนั้น พื้นแผ่นดินนั้นจึงชื่อว่า ดาวตติสะ

ในความหมายแรกนั้น ได้ขยายความโดยการเล่าเรื่องราว ... ณ หมู่บ้านแห่งหนึ่งชื่อ มจลคาม มีบุคคลอยู่คณะหนึ่งชื่อว่า "สหบุญญการี" คือคณะทำบุญร่วมกัน มีอยู่ด้วยกัน 33 คน เป็นชายทั้งสิ้น คนที่เป็นหัวหน้าชื่อว่า "มาฆะมาณพ" บุคคลคณะนี้ได้ช่วยกันทำความสะอาดแก่ถนนหนทางที่อยู่ในบริเวณหมู่บ้านนั้น เพื่อเป็นที่สะดวกแก่ผู้สัญจรไปมา พร้อมทั้งตั้งโรงเลี้ยงน้ำ เพื่อให้ประชาชนได้อาศัยดื่มกัน และสร้างศาลาขึ้นที่ทาง 4 แพร่ง เพื่อให้ผู้คนได้พักอาศัย ครั้นเมื่อชายทั้ง 33 คนสิ้นชีวิตลงแล้ว ก็ได้ไปเกิดในเทวภูมิชั้น 2 มาฆะมาณพ นั้นได้เกิดเป็นพระอินทร์ ส่วนอีก 32 คน ได้บังเกิดเป็นเทวดาชั้นผู้ใหญ่ด้วยกัน ด้วยเหตุนี้ เทวภูมิชั้นที่ 2 จึงชื่อว่า เตตติส

ในความหมายที่ 2 แผ่นดินใด ปรากฏขึ้นเป็นครั้งแรกในโลกก่อนแผ่นดินอื่น ๆ พื้นแผ่นดินนั้นจึงชื่อว่า ดาวตติสะ อธิบายว่า เมื่อโลกถูกทำลายลงจนหมดสิ้นแล้ว ก็ได้มีการเริ่มสร้างโลก

ใหม่ชั้นอีก โดยมีฝนตกลงมาอย่างหนักตรงบริเวณพื้นที่โลกทำลาย มีลมรอนรับไว้อยู่เบื้องล่าง น้ำฝนที่ตกลงมามีปริมาณมากมาย เป็นน้ำฝนที่ใสสะอาด ต่อมาน้ำนั้นจะค่อย ๆ ชุ่ยเป็นตะกอน ทับถมกันกลายเป็นดินก้อนมหึมา แล้วน้ำนั้นจะค่อย ๆ ลดแห้งลงตามลำดับ จนปรากฏเห็นพื้นแผ่นดินโผล่ขึ้น พื้นแผ่นดินที่ปรากฏเห็นขึ้นก่อนนี้คือ ยอดเขาลีเนรุ ซึ่งเป็นที่อยู่ของเทวดาชั้นที่ 2 นั่นเอง ด้วยเหตุนี้ แผ่นดินนี้จึงชื่อว่า ดาวดิงส์

เทวดาที่อยู่บนชั้นดาวดิงส์ มีอยู่ 2 จำพวกคือ

1. ภูมิภวเทวดา ได้แก่พระอาทิตย์ และเทวดาชั้นผู้ใหญ่ 32 องค์ พร้อมทั้งบริวาร เทวอสุรา 5 จำพวก ที่อยู่ใต้ภูเขาลีเนรุ ก็จัดอยู่ในประเภท ภูมิภวเทวดา เหมือนกัน
2. อากาศภวเทวดา ได้แก่พวกเทวดาที่อยู่ในวิมานลอยไปกลางอากาศ ตั้งแต่เหนือพื้นดินยอดภูเขาลีเนรุ ตลอดไปจนจรดขอบจักรวาล บางวิมานมีเทวดาอยู่ บางวิมานว่าง ยังไม่มีเทวดาอยู่

ความเป็นอยู่ของเทวดาในชั้นดาวดิงส์นี้ ล้วนแต่เป็นผู้สวยงามสมบัติจากกุศลกรรมในอดีตชาติ อารมณ์ที่ได้รับในชั้นดาวดิงส์นี้ จึงล้วนมีแต่อิฏฐารมณ์ เทวดาผู้ชายมีความเป็นหนุ่มอยู่ในวัย 20 ปี ส่วนเทวดาผู้หญิงมีความเป็นสาวอยู่ 16 ปีเป็นนิจ เหมือนกันทุกองค์ มิได้มีความชราตาฝ้าฟาง ผมหงอก ฟันหัก หูตึง ผิวพรรณเหี่ยวช่น มีแต่ความสวยงามเป็นหนุ่ม-สาวอยู่ตลอดไปจนตาย

ผู้ปกครองเทวดาชั้นนี้ได้แก่ พระอินทร์ หรือ ท้าวลักกเทวราช หรือ ท้าวโกสิย์อัมรินทร์ ซึ่งประทับอยู่ที่ชั้นดาวดิงส์นี้ แม้จะปกครองเทวดาชั้นจาตุมหาราชิกามุมิตต์ด้วยก็ตาม

3. ยามาภูมิ

สวรรค์ชั้นที่ 3 ยามาภูมิ หมายถึงภูมิอันเป็นที่อยู่ของเทวดาทั้งหลายที่ปราศจากความลำบาก และถึงความสุขอันเป็นที่พิศ มีท้าวสุยามเทวราชเป็นผู้ปกครอง ซึ่งท้าวเทวราชนี้จะปกครองเทวดาในเทวโลกชั้นนี้ มีอีกชื่อหนึ่งว่า ยามะ เรียกตามสถานที่อยู่ว่า ยามาภูมิ ตามชื่อของเทวดานั้นเอง

นอกจากนี้ ชั้นยามาภูมินี้ เป็นภูมิตั้งอยู่ในอากาศ ฉะนั้นจึงไม่มีพวกภุมมัฏฐเทวดา มีแต่พวกอากาศัญญูเทวดาพวกเดียว ส่วนวิมาน ทิพยสมบัติ และร่างกายของเทวดาชั้นยามานี้ ประณีตสวยงามมากกว่าเทวดาชั้นดาวดึงส์ และอายุชั้ยก็ยืนยาวมากกว่า บริเวณของชั้นยามาภูมินี้แผ่กว้างออกไปเสมอด้วยกำแพงจักรวาล มีวิมานอันเป็นที่อยู่ของเทวดาในชั้นนี้อยู่ตลอดไป

4. ดุสิตาภูมิ

สวรรค์ชั้นที่ 4 ดุสิตาภูมิ เป็นภูมิตั้งปราศจากความร้อนใจ มีความยินดีแช่มชื่นใจในทิพยสมบัติของตนอยู่เป็นนิจ ในปรมาตมโชติกะ กล่าวว่า ภูมิที่ชื่อ ดุสิตา นั้น เพราะทำให้เทวดาทั้งหลายที่บังเกิดขึ้นในภูมินั้นมีความยินดีและแช่มชื่นอยู่เป็นนิจ ซึ่งขยายความไว้ว่า เทวโลกชั้นนี้เป็นสถานที่ที่ปราศจากความร้อนใจ มีแต่นำความยินดีและความชื่นบานให้แก่ผู้ที่อยู่ในภูมินี้ทั้งหมด ฉะนั้นภูมินี้จึงจัดว่าเป็นภูมิที่ประเสริฐและที่สำคัญ ดุสิตาภูมินี้ เป็นภูมิที่อยู่ของผู้มีปัญญา เหตุเพราะพระโพธิสัตว์ทั้งหลายทุกพระองค์ ก่อนที่จะมาบังเกิดในมนุษยโลก และจะได้สำเร็จอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น ย่อมบังเกิดอยู่ในดุสิตาภูมิเป็นภพสุดท้าย ตลอดจน พระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่จะมาบังเกิดในอนาคต เช่น พระศรีอริยเมตตรัย พร้อมด้วยผู้ที่จะได้มาบังเกิดเป็นอัครสาวกนั้น ก็ย่อมจุติจากดุสิตาภูมิมามากบังเกิดในมนุษยโลก ฉะนั้น สวรรค์ชั้นดุสิตาภูมินี้ จึงนับว่าเป็นภูมิที่ประเสริฐกว่าเทวดาภูมิชั้นอื่น ๆ

สถานที่อยู่ของเทวดานี้ ตั้งอยู่ท่ามกลางอากาศ สูงจากชั้นยามาขึ้นไป มีบริเวณแผ่กว้างออกไปเสมอด้วยขอบจักรวาล เทวดาที่อยู่ในภูมินี้มีจำพวกอากาศัญญูเทวดาจำพวกเดียว มีท้าวลันดูสิตาเทวราช เป็นผู้ปกครอง มีวิมาน ทิพยสมบัติ และร่างกายสวยงาม ประณีตมากกว่าเทวดาชั้นยามา อายุชั้ยก็ยืนยาวมากกว่า

5. นิมมานรดีภูมิ

สวรรค์ชั้นที่ 5 เทวดาที่เกิดอยู่ในภูมินี้ย่อมมีความสนุกเพลิดเพลินในกามคุณทั้ง 5 ที่ตนสามารถเนรมิตขึ้นตามความพอใจของตน ในปรมาตมโชติกะกล่าวว่า "เทวดาทั้งหลายที่เกิดอยู่ใน

ภูมินั้น ย่อมเนรมิตกามคุณทั้ง 5 ขึ้นตามความพอใจของตนเอง แล้วมีความยินดีเพลิดเพลินในอารมณ์เหล่านั้น ฉะนั้น ภูมินั้น จึงชื่อว่า นิมมานรดี"

เทวดาที่อยู่ในสวรรค์ชั้นนี้ มีความแตกต่างกับเทวดาชั้นอื่นตรงที่ว่า เทวดาตั้งแต่ชั้นจาตุมหาราชิกาภูมิ ดาวดึงส์ ยามา และดุสิต ทั้ง 4 ภูมินี้ จะมีคูครองของตนเป็นประจำอยู่ แต่ในชั้นนิมมานรดีและปรนิมมิตวสวัตตินั้น ไม่มีคูครองเป็นประจำ เทพบุตรหรือเทพธิดาที่อยู่ในชั้นนิมมานรดีนี้ เวลาใดที่ปรารถนาเสพกามคุณซึ่งกันและกัน เวลานั้น ตนเองก็จะเนรมิตเทพบุตรหรือเทพธิดาขึ้นตามความปรารถนา และเมื่อได้เพลิดเพลินกับกามคุณนั้นแล้ว กามคุณที่เนรมิตขึ้นมานั้นก็จะอันตรธานหายไป

นิมมานรดีภูมินี้ อยู่ในอากาศ ห่างจากดุสิตภูมิจนขึ้นไป เทวดาที่อาศัยอยู่มีเฉพาะอากาศัญญู เทวดาจำพวกเดียว มีท้าวสุณิมิตตเทวราชเป็นผู้ปกครอง วิมานและร่างกายของเทวดาในภูมินี้ มีความสวยงามประณีตกว่าเทวดาในชั้นดุสิต และมีอายุชั้ยยืนยาวกว่าเทวดาในชั้นดุสิต

6. ปรนิมมิตวสวัตติภูมิ

สวรรค์ชั้นที่ 6 เป็นภูมิที่มีความสุขความเพลิดเพลินในกามคุณทั้ง 5 อย่างยิ่ง เมื่อปรารถนาใคร่เสวยกามคุณเมื่อใด เทวดาองค์อื่นรู้ใจคอยปรนนิบัติ โดยเนรมิตให้ตามต้องการ ในปรมัตถโชติกะแสดงไว้ว่า "เทวดาทั้งหลายที่เกิดอยู่ในภูมินั้น ย่อมเสวยกามคุณทั้ง 5 ที่เทวดาองค์อื่นรู้ความต้องการของตนแล้วเนรมิตให้ ภูมินั้นจึงชื่อว่า ปรนิมมิตวสวัตดี"

เทพบุตรเทพธิดาที่อยู่ในชั้นปรนิมมิตวสวัตตินี้ เมื่อต้องการเสวยกามคุณ 5 เวลาใด เวลานั้นเทวดาที่เป็นผู้รับใช้ก็จัดการเนรมิตขึ้นตามความประสงค์ของตน ฉะนั้น เทวดาทั้งหลายที่อยู่ในชั้นปรนิมมิตวสวัตดีจึงไม่มีคูครองเป็นประจำของตน เช่นเดียวกับเทวดาชั้นนิมมานรดี

ปรณิมิตวสวัตตินี้ตั้งอยู่ในอากาศ ห่างจากนิมมานรดีขึ้นไป เทวดาที่อยู่ในภูมินี้ ก็เป็นพวกอากาสัญญเทวดาเช่นเดียวกัน มีท้าวปรณิมิตตเทวราช หรือ ท้าววสวัตตีเทวราช²⁰ เป็นผู้ปกครอง ส่วนวิมาน ทิพยสมบัติ และร่างกาย มีความสวยงามประณีตมากกว่าเทวดาในชั้นนิมมานรดี และมีอายุชยยืนยาวกว่า ประมาณถึง 4 เท่า เป็นยอดภูมิแห่งเทวดาภูมิทั้งหลายในสวรรค์

จากการอธิบายประเภท และลักษณะของสวรรค์ในแต่ละชั้น ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมจากคัมภีร์ปรมัตถโชติกะ²¹ มา นั้น เราสามารถได้ข้อสังเกตว่า คุณสมบัติและความสามารถพิเศษของเทวดาแต่ละชั้นมีไม่เหมือนกัน ทั้งนี้เทวดาชั้นแรก ๆ จะมีความสามารถน้อยกว่าเทวดาชั้นหลัง เช่น เทวดาในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา มีหน้าที่ปฏิบัติรับใช้ท้าวเทวราช ตามที่ท้าวเทวราชต้องการ ไม่สามารถเนรมิตสิ่งใดได้ แต่เทวดาในสวรรค์ชั้นนิมมานรดีและปรณิมิตวสวัตตี สามารถเนรมิตสิ่งที่ตนปรารถนาได้ตามความพอใจของตน หรือความแตกต่างในเรื่องคุ้มครองเทวดาในสวรรค์ทั้ง 4 ภูมิ คือ จาตุมหาราชิกา ดาวดึงส์ ยามา และดุสิต จะมีคุ้มครองของตนเป็นประจำอยู่ แต่เทวดาในสวรรค์ชั้นนิมมานรดีและปรณิมิตวสวัตตี จะมีคุ้มครองได้ตามความปรารถนาของตน

ฉะนั้น ข้อสังเกตที่ได้จากการศึกษาคุณลักษณะพิเศษของเทวดาแต่ละชั้น เทวดาชั้นต้นจะมีคุณลักษณะพิเศษเป็นรองเทวดาในชั้นหลัง ตามลำดับชั้นลงมา

ศูนย์วิทยพัทธพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²⁰ในบรรดาผู้ปกครองเทวดาทั้งหลายในสวรรค์ 6 ชั้นนั้น ท้าววสวัตตีเทวราช ที่ปกครองอยู่ในชั้นปรณิมิตวสวัตตีภูมิ จะมีอำนาจยิ่งใหญ่ที่สุดเหนือเทวดาทั้ง 6 ชั้น.

²¹พระลัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ, ปรมัตถโชติกะ มหาอภิธัมมัตถสังคหฎีกา. ปริจเฉทที่ 5 เล่ม 2. หน้า 1 - 36.

2.3 อายุของเทวดา

การคำนวณอายุของเทวดาไม่ปรากฏหลักฐานในพระสูตรโดยตรง แต่เราพบในพระอภิธรรมปิฎกและอรรถกถา²² และจกกวาฬิปปิ²³

ชั้นของเทวดา	อายุ (ปีทิพย์)	อายุของมนุษย์ (ปี)
1. จาตุมหาราชิกาภูมิ	500	9 ล้าน
2. ดาวดึงส์ภูมิ	1,000	3 โภกวิ 6 ล้าน
3. ยามาภูมิ	2,000	14 โภกวิ 4 ล้าน
4. ตูลิตาภูมิ	4,000	57 โภกวิ 6 ล้าน
5. นิมานรติภูมิ	8,000	230 โภกวิ 4 ล้าน
6. พรนิมิตตวสวัตติภูมิ	16,000	921 โภกวิ 9 ล้าน

จากตารางการเปรียบเทียบอายุ สามารถเทียบบัญญัติไตรยางค์ได้ดังนี้
สมมติอายุของเทวดาชั้นจาตุมหาราชิกา มีอายุ 500 ปีทิพย์ หรือเท่ากับ 9 ล้านปีมนุษย์
ได้เพราะ

50 ปีของมนุษย์ นับเป็นวันหนึ่งและคืนหนึ่งของเทวดาชั้นจาตุมหาราชิกา 30 ราตรี
เป็น 1 เดือน 12 เดือนเป็น 1 ปี เพราะฉะนั้น

²² พระอภิธรรมปิฎก เล่มที่ 2 วิภังค์ ภาคที่ 2 และอรรถกถา, 2527, 78/1106.

²³ ศิลปากร, กรม, จกกวาฬิปปิ, หน้า 198.

1	วันของเทวดาชั้นจาตุมห	เท่ากับ	50	ปีของมนุษย์
500 ปีทิพย์ =	$500 \times 30 \times 12$	"	"	$50 \times 500 \times 30 \times 12$
		"	"	9,000,000 ปีของมนุษย์

ดังนั้น 500 ปีทิพย์ของเทวดาจึงเท่ากับ 9 ล้านปีมนุษย์

หลักการคำนวณนี้ สามารถใช้เทียบอายุของเทวดาและมนุษย์ได้ ขึ้นอยู่กับว่า หนึ่งวัน หนึ่งคืนของสวรรค์ชั้นนั้น จะเท่ากับจำนวนเท่าใดของปีมนุษย์ เช่น

1	วันของเทวดาชั้น	จาตุมหาราชิกามิ	เท่ากับ	50	ปีของมนุษย์
1	"	ดาวดึงส์กมิ	"	100	"
1	"	ยามากมิ	"	200	"
1	"	ดุสิตากมิ	"	400	"
1	"	นิมมานรดี	"	800	"
1	"	ปรนิมมิตวสวัตติกมิ	"	1,600	"

อย่างไรก็ตาม ข้อสังเกตบางประการที่ได้จากการคำนวณอายุของเทวดา เราจะพบว่า มีจำนวนปีที่มากที่มนุษย์สามารถคำนวณอย่างแน่นอนลงไปได้ แต่การทราบอายุของเทวดาแต่ละชั้น ทำให้เราได้คิดถึงผลของกุศลกรรมที่เทวดาแต่ละชั้นได้รับ เทวดาชั้นใดที่มีความสุขสบายมากก็จะมีอายุยืนมาก ได้รับผลแห่งกุศลที่ทำไว้มาก เทวดาชั้นต้น ๆ จะมีอายุน้อยกว่าเทวดาชั้นหลัง ๆ ตามลำดับที่ได้กล่าวมา

2.4 สาเหตุที่นำไปสู่สวรรค์

เราสามารถกล่าวถึงสาเหตุที่นำไปสู่สวรรค์ได้โดยการเปรียบเทียบจากสาเหตุที่นำไปสู่นรก (ดังที่ได้กล่าวไว้ในบทที่ 3) เหตุเพราะว่า สภาพของนรกแตกต่างจากสภาพของสวรรค์โดยทุกประการ ฉะนั้นผู้มีความประพฤติเช่นใดหรือกระทำอย่างไรแล้วไปนรก ก็ย่อมไม่ประพฤติเช่นนั้น ไม่กระทำอย่างนั้นเพื่อไปสวรรค์ เพราะนรกเป็นแดนของคนชั่ว สวรรค์เป็นแดนของคนดี ผู้ที่จะไปดีหรือไปชั่ว ย่อมมีความประพฤติต่างกัน

ดังนั้น สาเหตุที่นำบุคคลไปสู่สวรรค์ จึงมีดังต่อไปนี้

- ก. เป็นบุคคลผู้ประพฤติธรรม
- ข. เป็นบุคคลผู้มีสัมมาทิฐิ

ก. เป็นบุคคลผู้ประพฤติธรรม ได้แก่ผู้มีความประพฤติดีประพฤติชอบทาง กาย วาจา ใจ คือ มีกายสุจริต วิจสุจริต และมโนสุจริต มติทางพุทธศาสนากล่าวถึงผู้ประพฤติเช่นนี้ว่า เป็น ผู้ได้กระทำกุศลกรรมบถ 10 ประการ²⁴ ได้แก่

1. เว้นจากการฆ่าสัตว์
2. เว้นจากการลักทรัพย์
3. เว้นจากการประพฤติผิดในกาม
4. เว้นจากการพูดเท็จ
5. เว้นจากการพูดส่อเสียด
6. เว้นจากการพูดหยาบ
7. เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ
8. เป็นผู้ไม่มีความโลภ
9. เป็นผู้ไม่มีความโกรธ
10. เป็นผู้มีความเห็นชอบ

ผู้ประกอบกุศลกรรมบถบ่อยมาก ย่อมมีโอกาสไปสู่สวรรค์ได้ ดังพุทธพจน์ตอนที่พระ พุทธองค์ทรงกล่าวกับพระอานนท์ว่า

²⁴ สาลีขยสูตร, ม.ม. 12/485.

อานนท์! กายสุจจริต วจีสุจจริต มโนสุจจริต ที่เรากล่าวว่า ควรทำโดยส่วนเดียวนี้ เมื่อผู้ใด
 กระทำก็พึงหวังอานิสงส์ต่อไปนี้ได้ คือ ตนเองก็กล่าวโทษตนไม่ได้ วิญญูทั้งหลายใคร่ครวญ
 แล้ว ย่อมสรรเสริญกิตติศัพท์ ความดีงามย่อมชจรไป ตายก็ไม่หลงพินเพื่อน เมื่อกายแตก
 ทำลายภายหลังมรณะ ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์...²⁵

หรือในข้อความบางตอนที่เน้นให้เห็นถึงผลของการประพฤติ กายสุจจริต วจีสุจจริต มโนสุจจริต แล้ว
 จะไปสวรรค์ ดังนี้ "...สัตว์ผู้ประกอบกรรมด้วย กายสุจจริต วจีสุจจริต มโนสุจจริต ไม่ติเตียนพระ
 อริยะเป็นลัมมาทิฏฐิ เชื่อมันกรรมด้วยอำนาจลัมมาทิฏฐิ เมื่อตายไปแล้ว เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ก็มี
 บังเกิดในหมู่มนุษย์ก็มี"²⁶ และพุทธพจน์ที่เกี่ยวข้องกับกุศลกรรมบถมีกล่าวไว้ดังนี้ "บุคคล
 ในโลกนี้ ตั้งใจไว้ชอบ กล่าววาจาชอบ กระทำการงานชอบด้วยกาย ผู้มีการสดับมาก ผู้กระทำ
 กรรมเป็นบุญไว้ในชีวิต อันมีประมาณน้อยในมนุษย์โลกนี้ บุคคลนั้นเป็นผู้มีปัญญา เมื่อตายไป ย่อม
 เข้าถึงสวรรค์"²⁷ หรือในบทสนทนาระหว่างพระพุทธเจ้ากับพราหมณ์ที่กล่าวถึงเหตุปัจจัยที่นำไป
 สู่วสวรรค์ ดังนี้ว่า

พราหมณ์ : ท่านพระโคตมผู้เจริญ ก็อะไรเล่า เป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้สัตว์บางพวก
 ในโลกนี้ เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์?

พระพุทธเจ้า : ดูกรพราหมณ์ เพราะเหตุแห่งการประพฤติธรรม และประพฤตีสมาเสมอ
 สัตว์บางพวกในโลกนี้ เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์²⁸

²⁵ อัง.ทุก. 20/264.

²⁶ เทวทูตสูตร, ม.อ. 14/504.

²⁷ ลัมมาทิฏฐิสูตร, ชุ.อิตติ. 25/249.

²⁸ พราหมณสูตร, อัง.ทสก. 24/197.

นอกจากพุทธวจนหรือบทสนทนาบางตอนที่ยกมาแล้วนั้น ยังมีพุทธวจนที่กล่าวถึงบุคคลที่ไป
สู่สวรรค์ได้นั้น ย่อมต้องประกอบด้วยธรรม 10 ประการ ดังข้อความต่อไปนี้

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม 10 ประการ เป็นผู้ถูกเชิญมาไว้ในสวรรค์
เหมือนสิ่งของที่เขานำมาประดิษฐานไว้ ธรรม 10 ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้เว้นขาดจาก
การฆ่าสัตว์ จากการลักทรัพย์ จากการประพฤตินิन्दิตในกาม จากการพูดเท็จ จากการพูดส่อ
เสียด จากการพูดหยาบ จากการพูดเพ้อเจ้อ ไม่อยากได้ของผู้อื่น มีจิตไม่ปองร้าย มีความ
เห็นชอบ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม 10 ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ถูกเชิญมา
ไว้ในสวรรค์ เหมือนสิ่งของที่เขานำมาประดิษฐานไว้^{๒๙}

นอกจากนี้ ในขณะที่เดียวกับข้อความดังกล่าวนี้ พระพุทธองค์ยังทรงแสดงถึงธรรม 20
ประการ 30 ประการ และ 40 ประการ ที่ทำให้บุคคลยอมเป็นผู้ถูกเชิญมาไว้ในสวรรค์เหมือนสิ่ง
ของที่เขานำมาประดิษฐานไว้ โดยกล่าวสลับกับเหตุที่ทำให้บุคคลต้องไปนรก เป็นตณ ๓ ไป ตาม
ลำดับดังนี้ ในกรณีของธรรม 20 ประการเพิ่มขึ้นจากธรรม 10 ประการ เช่น เป็นผู้เว้นขาดจาก
การฆ่าสัตว์ด้วยตนเอง เพิ่มมาอีก 1 ข้อคือ ชักชวนผู้อื่นในการเว้นจากฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการ
ลักทรัพย์ด้วยตนเอง เพิ่มว่า ชักชวนผู้อื่นในการเว้นจากการลักทรัพย์ ฯลฯ ในกรณีของธรรม 30
ประการ เพิ่ม ความพอใจในการเว้นจากการฆ่าสัตว์เข้ามาอีกอย่าง เช่น เว้นขาดจากการฆ่า
สัตว์ด้วยตนเอง ชักชวนผู้อื่นในการเว้นจากฆ่าสัตว์ พอใจในการเว้นจากการฆ่าสัตว์ ฯลฯ เว้น
ขาดจากการลักทรัพย์ด้วยตนเอง ชักชวนผู้อื่นในการเว้นจากการลักทรัพย์ พอใจในการเว้นจากการ
ลักทรัพย์ ฯลฯ และในกรณีของธรรม 40 อย่าง เพิ่มการกล่าวสรรเสริญในการกระทำนั้น ๓ เข้า
มาอีกอย่าง เช่น เว้นขาดจากการประพฤตินิन्दิตในกามด้วยตนเอง ชักชวนผู้อื่นในการเว้นขาดจาก
การประพฤตินิन्दิตในกาม พอใจในการเว้นขาดจากการประพฤตินิन्दิตในกาม กล่าวสรรเสริญในการ

^{๒๙} อัง.ทสก. 24/198.

เว้นขาดจากการประพตติผิดในกาม ดังนั้น ถ้านับรวมตั้งแต่ต้น 10 อย่าง ขยายความอย่างละ 3 ข้อ จึงรวมเป็นทั้งหมด 40 ประการ และการกระทำเหล่านี้เองที่ทำให้ผู้กระทำได้ถูกเชิญมาไว้ในสวรรค์³⁰

ยังมีพระสูตรอยู่ 4 พระสูตรที่กล่าวในลักษณะเช่นเดียวกับที่กล่าวไว้ในเรื่องของนรก โดยมีหัวข้อเดียวกันว่า ธรรมที่ทำให้เกิดในนรกและสวรรค์ ซึ่งได้แยกอธิบายดังนี้

ในปาณาติปาตสูตร³¹ กล่าวถึงผู้ที่เกิดในสวรรค์ 4 ประเภทคือ

1. เป็นผู้ตเว้นจากการฆ่าสัตว์
2. เป็นผู้ตเว้นจากการลักทรัพย์
3. เป็นผู้ตเว้นจากการประพตติผิดในกาม
4. เป็นผู้ตเว้นจากการพูดเท็จ

ในมุสาสูตร³² กล่าวถึงผู้ที่เกิดในสวรรค์ 4 ประเภท โดยขยายความจากข้อ 4 ในปาณาติปาตสูตร ดังนี้

1. เป็นผู้ตเว้นจากการพูดเท็จ
2. เป็นผู้ตเว้นจากการพูดส่อเสียด
3. เป็นผู้ตเว้นจากการพูดคำหยาบ
4. เป็นผู้ตเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ

³⁰ อัง. ทสก. 24/198.

³¹ อัง. จตุ. 21/81.

³² อัง. จตุ. 21/82.

ในวิถึณสูตร³³ กล่าวถึงบุคคลผู้ไปสวรรค์ ไว้ดังนี้

1. บุคคลพิจารณาใคร่ครวญก่อนแล้ว ย่อมมีเต็ยบุคคลที่ควรดีเต็ย
2. บุคคลพิจารณาใคร่ครวญก่อนแล้ว ย่อมสรรเสริญบุคคลที่ควรสรรเสริญ
3. บุคคลพิจารณาใคร่ครวญก่อนแล้ว ปลุกความไม่เลื่อมใสในฐานะที่ไม่ควรเลื่อมใส
4. บุคคลพิจารณาใคร่ครวญก่อนแล้ว ปลุกความเลื่อมใสในฐานะที่ควรเลื่อมใส

ในโกธสูตร³⁴ กล่าวถึงบุคคลประกอบด้วยธรรม 4 ประการ ย่อมปฏิบัติในสวรรค์ ดังนี้

1. เป็นผู้หนักในพระสัทธรรม ไม่หนักในความโกรธ
2. เป็นผู้หนักในพระสัทธรรม ไม่หนักในความลบหลู่
3. เป็นผู้หนักในพระสัทธรรม ไม่หนักในลาภ
4. เป็นผู้หนักในพระสัทธรรม ไม่หนักในลักการะ

2. เป็นบุคคลผู้มีสัมมาทิฐิ

สัมมาทิฐิ แปลว่า ความเห็นชอบ หรือ ความเห็นถูกต้อง ถ้าให้ความหมายแนวโลกีย์ ก็ว่า เห็นถูกต้องตามคลองธรรม ถ้าให้ความหมายตามแนวโลกุตระก็ว่า เห็นถูกต้องตามความเป็นจริง³⁵ ความเห็นอย่างไรจึงเป็นความเห็นที่ถูกต้องนั้น มีกล่าวไว้เป็นพุทธพจน์มากมายหลายตอนซึ่งจะไม่ขอกล่าวอย่างละเอียดนัก แต่ผู้วิจัยจะกล่าวเน้นเฉพาะ สัมมาทิฐิ ในแง่ที่ตรงกันข้ามกับมิจฉาทิฐิ ดังที่เคยกล่าวไว้ในส่วนของสาเหตุของการนำไปสู่นรก เท่านั้น

³³ อัง. จตุ. 21/83.

³⁴ อัง. จตุ. 21/84.

³⁵ พระราชวรมุนี (ประยูรค์ ปยุตโต), พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงและขยายความ), พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2529), หน้า 613.

ในที่นี้ ขออธิบายคำว่า "สัมมาทิฐิ" ไว้เป็น 2 กรณีคือ

1. สัมมาทิฐิ ที่มีความหมายว่า เป็นความเห็นถูกต้องตามคลองธรรม ได้แก่ เชื่อว่า ทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว หากกระทำดีก็ได้รับผลไปสู่สวรรค์ หากกระทำชั่วก็ได้รับผลไปสู่นรก เพราะผลจากการเชื่อนั้น ย่อมพร้อมที่จะประพฤติปฏิบัติ ซึ่งก็คือการปฏิบัติคุณกรรมบถ 10 ประการ หรืออีกนัยหนึ่งเป็นสัมมาทิฐิที่รู้จักอกุศลและอกุศลมูล กับ กุศลและกุศลมูล ดังพุทธพจน์ที่ว่า " เมื่อใดอริยสาวกรู้ชัดซึ่งอกุศล ..... อกุศลมูล ..... กุศล ..... กุศลมูล ด้วยเหตุเพียงนี้ เธอเชื่อว่ามีสัมมาทิฐิ มีความเห็นตรง ประกอบด้วยความเลื่อมใสแน่วแน่ในธรรม เข้าถึงสัทธรรมนี้แล้ว " ³⁶ หากบุคคลใดมีความรู้เช่นนั้นแล้ว ก็ถือว่า เขาเป็นผู้มีความเห็นถูกต้อง

2. สัมมาทิฐิ ที่มีความหมายว่า เป็นความเห็นถูกต้องตามความเป็นจริง หมายความว่า ความเห็นถูกต้องในความรู้หรือวลัย 4 ดังพุทธพจน์ที่ว่า " ภิกษุทั้งหลาย สัมมาทิฐิ คืออะไร? ความรู้ในทุกข์ ความรู้ในทุกขสมุทัย ความรู้ในทุกขนิโรธ ความรู้ในทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา นี้เรียกว่า สัมมาทิฐิ " ³⁷

อนึ่ง การที่บุคคลเป็นผู้มีสัมมาทิฐิ จึงถือเป็นจุดเริ่มต้นที่จะดำเนินชีวิตไปตามแนวทางที่ถูกต้อง พุทธปรัชญาเรียกว่า "มัชฌิมาปฏิปทา" ³⁸ มัชฌิมาปฏิปทา แปลว่า ทางสายกลาง ถือว่าเป็นหนทางแห่งปัญญาที่จะนำไปสู่จุดหมายสูงสุดของพุทธศาสนาได้ ฉะนั้น การเริ่มต้นด้วยสัมมาทิฐิที่ถือเป็นองค์มรรคขั้นแรก ³⁹ ชั่วแรก จึงเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้บุคคลมีความเข้าใจในสิ่งที่ถูกต้องมีเหตุมีผล สามารถดำเนินชีวิตได้ถูกต้องดีงาม และบรรลุเป้าหมายคือการดับทุกข์ได้ในที่สุด

ศูนย์วิทยพัทธยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³⁶ ม.ม. 12/111. (อกุศลมูล 3 = โลกะ โทสะ โมหะ, กุศลมูล 3 = อโลกะ อโทสะ อโมหะ)

³⁷ ท.ม. 10/299., ม.ม. 12/149.

³⁸ พระราชวรมณี (ประยุทธ์ ปยุตโต), พุทธธรรม, หน้า 582 - 585.

³⁹ มรรค 8 : สัมมาทิฐิ + สัมมาสังกัปปะ + สัมมาวาจา + สัมมากัมมันตะ + สัมมาอาชีวะ + สัมมาวายามะ + สัมมาสติ + สัมมาสมาธิ → นิพพาน

2. วิเคราะห์สวรรค์ในพระสูตร

ผู้วิจัยขอเสนอการวิเคราะห์สวรรค์ในทำนองเดียวกับที่วิเคราะห์นรก ไว้ 2 ประเด็น คือ

1. สวรรค์ ในชาตินี้
2. สวรรค์ ในชาติหน้า

1. สวรรค์ในชาตินี้ หมายถึงสวรรค์ที่เกิดขึ้นในชาติปัจจุบัน มีปรากฏอยู่ในขณสูตร⁴⁰

ความว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สวรรค์ชื่อ ผัสสายติกะ 6 ชั้น เราได้เห็นแล้วใน ผัสสายตนิกสวรรค์ นั้น บุคคลจะเห็นรูปอะไร ๆ ด้วยจักขุ ก็ย่อมเห็นแต่รูปอันน่าปรารถนา ย่อมเห็นแต่รูปอันน่าใคร่ ย่อมเห็นแต่รูปอันน่าพอใจ ย่อมไม่เห็นรูปอันไม่น่าพอใจ ฯลฯ จะรู้แจ้งธรรมารมณ์อะไร ๆ ด้วยใจ ก็ย่อมรู้แจ้งธรรมารมณ์อันน่าปรารถนา ย่อมไม่รู้แจ้งธรรมารมณ์อันไม่น่าปรารถนา ย่อมรู้แจ้งธรรมารมณ์ที่น่าใคร่ ย่อมไม่รู้แจ้งธรรมารมณ์ที่ไม่น่าใคร่ ย่อมรู้แจ้งแต่ธรรมารมณ์อันน่าพอใจ ย่อมไม่รู้แจ้งธรรมารมณ์อันไม่น่าพอใจ . . .

พุทธพจน์ข้างต้นแสดงให้เห็นว่า เมื่อใดก็ตามที่บุคคลมีความพึงพอใจในรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส และรู้ด้วยใจในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ขณะนั้นเรียกว่า สวรรค์ ซึ่งถือว่าเป็นสวรรค์ที่ปรากฏขึ้นทางอายตนะ อันที่ท่านพุทธทาส⁴¹ ได้ให้ทัศนะสำหรับเรื่องนรกสวรรค์ลักษณะนี้ไว้ว่า หมายถึง สวรรค์ในอก นรกในใจ ว่ามันอยู่ที่อายตนะ 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไม่ได้อยู่ใต้ดินหรืออยู่บนฟ้า ที่ว่ามีอยู่ที่อายตนะก็เพราะ บุคคลสามารถทำอายตนะนั้นให้เป็นสวรรค์ก็ได้ เป็นนรกก็ได้ เมื่อใดตา หู จมูก

⁴⁰ ขณสูตร, ลัง.สฬปา. 18/135.

⁴¹ พุทธทาสภิกขุ, นรกกับสวรรค์ และการบำรู้งนุทธศาสนาโดยอุกวิธึ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จักรานุกูลการพิมพ์, 2529), หน้า 10 - 11, 27 - 28.

ล้น ภาย ใจ เต็มไปด้วยความทุกข์ทรมาน เมื่อนั้นถือว่าเป็นนรก อยู่ที่ ตา หู จมูก ล้น ภาย ใจ มีชื่อเรียก ผัสสายตินิกนรก นรกที่อายตนะเป็นเครื่องสัมผัส ตา หู จมูก ล้น ภาย ใจ นี้เรียกว่า อายตนะ เป็นเครื่องสัมผัสสิ่งภายนอก สวรรค์ก็เหมือนกัน เมื่อใดมันมีความถูกต้อง การกระทำทาง ตา หู จมูก ล้น ภาย ใจ นำมาซึ่งความเยือกเย็นพอใจ เป็นสุข พอใจอย่างยิ่ง นี้ก็เป็นสวรรค์ชั้น มาที่ ตา หู จมูก ล้น ภาย ใจ มีชื่อเรียกรวมกันว่า ผัสสายตินิกสวรรค์ สรรูปความขณะนั้นก็คือ สภาวะของนรกสวรรค์จะเกิดขึ้นเนื่องจากอายตนะได้สัมผัสกับสิ่งภายนอก

2. สวรรค์ในชาติหน้า เป็นสิ่งที่ยืนยันได้เช่นเดียวกับการมีอยู่ของนรก ทั้งนี้เพราะ เรื่องของสวรรค์เป็นเรื่องที่พระพุทธรเจ้าทรงแสดงความคู่กันไปกับเรื่องของนรกทุกครั้ง โดยส่วน มากมักจะกล่าวเรื่องกรรมและผลของกรรมชี้้นำไปสู่ นรก ก่อนที่จะกล่าวเรื่องกรรมและผลของ กรรมดีนำไปสู่สวรรค์ ในภายหลัง

ผู้วิจัยขอจำแนกหลักฐานที่กล่าวถึงเรื่องของสวรรค์ในพระสูตรต่าง ๆ เป็น 2 ประการ สำคัญดังนี้

1. กล่าวถึง กำลังความสามารถของพระพุทธรเจ้าที่หยั่งรู้ความเป็นไปของผู้ไปเกิดใน สวรรค์
2. กล่าวถึง สถานที่อยู่ของเทวดาที่เรียกว่า "วิมาน"

1. กล่าวถึง กำลังความสามารถของพระพุทธรเจ้าที่หยั่งรู้ความเป็นไปของผู้ไปเกิดใน สวรรค์ พระพุทธรเจ้าทรงยืนยันความมีอยู่ของสวรรค์ตามที่พระองค์ได้รู้เองเห็นเอง พร้อมทั้งรู้การ กระทำที่นำไปเกิดในสวรรค์ในภพหน้า ดังพุทธพจน์ในมหาสิหนาทสูตร⁴² ที่เป็นข้อความต่อจากส่วน ของนรก ความว่า

⁴² มหาสิหนาทสูตร, ม.ม. 12/166.

. . . คณาจารย์เห็นหมู่วัตถุที่กำลังจติ กำลังอุบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณ
 ทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ล่องจักษุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่วัตถุผู้เป็นไปตาม
 กรรมว่า ลัตว์เหล่านี้ประกอบด้วย กายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต ตีเตียนพระอริยเจ้าว่าเป็น
 มิจฉาทิฎฐิ เบื้องหน้าแต่ตายไป เขาย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ส่วนลัตว์เหล่านี้ประกอบ
ด้วยกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต ไม่ตีเตียนพระอริยเจ้า เป็นสัมมาทิฎฐิ เบื้องหน้าแต่ตายไป
เขาย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ดังนี้

พุทธพจน์ดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงความสามารถของพระพุทธเจ้าที่ทรงรู้เหตุการณ์ล่วงหน้า โดยทรงรู้กรรมของบุคคลที่กระทำไว้ในชาตินี้ว่าจะได้รับผลกรรมเช่นไรในชาติต่อไป ข้อความที่ขีดเส้นใต้ข้างต้นชี้ให้เห็นว่า หากบุคคลใดประกอบกุศลกรรมบถ 10 ประการเป็นปกติแล้ว เมื่อคราวตาย เขาย่อมถูกนำไปเกิดในสวรรค์ เพื่อเสวยผลแห่งการกระทำดีที่ตนได้เคยกระทำไว้ ดังนั้น ภพสวรรค์จึงเป็นที่อยู่สำหรับบุคคลที่กระทำความดีในอดีต

2. กล่าวถึง สถานที่อยู่ของเทวดาที่เรียกว่า "วิมาน" หลักฐานสำคัญที่แสดงที่อยู่ของเทวดา มีปรากฏอยู่ใน เนมิราชชาดก⁴³ ซึ่งเป็นชาดกที่พระเจ้าเนมิราชเที่ยวชมลัตว์นรก และพบเห็นเทวดาในสถานที่ต่าง ๆ โดยมีมาตลีเทพสารณีเป็นผู้ทูลพยากรณ์วิบากของเหล่าลัตว์ต่าง ๆ ที่พระองค์เสด็จผ่านไป โดยมีคำบรรยายตลอดเส้นทางผ่านที่เป็นที่อยู่ของผู้ที่ทำบาป และที่อยู่ของผู้ทำบุญ ขอยกตัวอย่างการซักถามอันที่พระเจ้าเนมิราชทอดพระเนตรเห็นดังนี้

วิมานทองเป็นอันมากเหล่านี้ อันบุญญาภาพตกแต่งดีแล้ว ลอยอยู่ในนภากาศไพโรจน์โชติช่วง
 ดังสายฟ้าในระหว่างก้อนเมฆ ฉะนั้น เทพบุตรทั้งหลายผู้มีฤทธิ์มาก ประดับสรรพาวรณ์อันหมู
 อัสพรหอมลือม ผลัดเปลี่ยนเวียนอยู่ในวิมานนั้น ๆ โดยรอบ ความปลื้มใจย่อมปรากฏแก่เรา

⁴³ เนมิราชชาดก, ชุ.ชา. 28/525 - 596.

เพราะได้เห็นความเป็นไปนั้น ตูก่อน มาตลีเทพสารณี เราขอถามท่าน เทพบุตรเหล่านี้ได้ทำ
ความดีอะไรไว้ จึงถึงสวรรค์ชั้นเทิงอยู่ในวิมาน

มาตลีเทพสารณี ทูลพยากรณ์พระดำรัสถามตามที่ทราบวิบากแห่งสัตว์ผู้ทำบุญทั้งหลาย แต่พระ
ราชาผู้ไม่ทรงทราบว่า เทพบุตรเหล่านี้ เป็นสาวกของพระพุทธเจ้ามีศรัทธาตั้งมั่นในพระ
ศีลธรรมที่พระพุทธเจ้าได้รู้แจ้งแล้ว ได้ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระศาสดา ข้าแต่พระราช
ขอเชิญพระองค์ทอดพระเนตรสถานที่สถิตของเทพบุตรเหล่านั้นเถิด⁴⁴

บทสนทนาดังกล่าว แสดงให้เห็นถึง "วิมาน" อันเป็นสถานที่อยู่ของเทวดา ซึ่งเทวดา
ในที่นี้ หมายถึง บุคคลที่เคยกระทำความดีในอดีต แล้วมาเสวยวิบากกรรมดีในสวรรค์ ทั้งนี้ทั้งนั้น
เทวดาตนใดจะอยู่วิมานใด ก็ขึ้นกับผลการกระทำที่ตนได้กระทำไว้ ในบทสนทนาดังกล่าว บุคคลที่
เคยเป็นสาวกของพระพุทธเจ้า มีศรัทธาตั้งมั่นในพระธรรมคำสั่งสอน จะมีโอกาสไปอยู่วิมานที่สวยงาม
และเป็นผู้มีฤทธิ์มาก เป็นต้น

ศูนย์วิทยพัชกร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁴⁴ เนมิราชชาดก, ชุ.ชา. 28/587 - 588.